

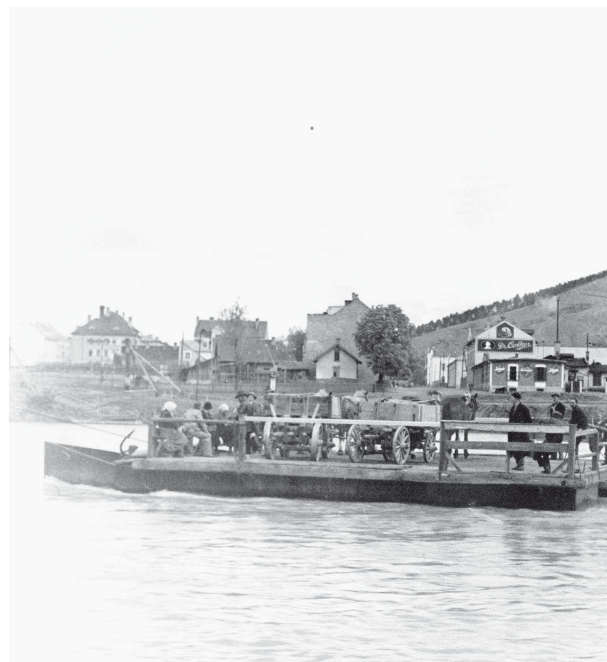
Odrinjen na obrobje

19. aprila bo minilo petdeset let od smrti dolgoletnega predvojnega mariborskega župana dr. Alojzija Juvana

→ Dr. Alojzij Juvan je bil mariborski župan dvakrat, v letih 1928-1931 in 1935-1941.

↓ Juvanova vila v Gregorčičevi ulici je bila zgrajena leta 1930, projektiral pa jo je Max Czeike.

MAKSIMILJAN FRAS

Alojzij Juvan se je rodil leta 1886 kot šesti otrok od desetih v revni kmečki družini v Vačah pri Litiji. S pomočjo štipendije iz sklada, ki ga je v svoji oporoki ustanovil škof Matevž Ravnikar (1776-1845), je končal gimnazijo v Ljubljani in študij prava na Dunaju in v Gradcu. Kot študent je bil aktiven član slovenskih katoliških akademskih društev Danice in Zarje. Promoviral je 4. julija 1914 v Gradcu. Že leta 1913 pa je prišel v Maribor kot odvetniški pripravnik in pisarno dr. Josipa Leskovarja. Med prvo svetovno vojno se je najprej boril na balkanskem bojišču (tako kot Leskovar), pozneje pa je bil s 4. bosansko-hercegovskim pešpolkom premeščen na soško fronto. Poguma mu ni manjkalo in 10. junija 1915 je pisal svojemu prijatelju v Maribor: "Sem na italijanski fronti in se počutim dobro. Korajže imajo malo ti Taljani, krogel se zelo bojijo in takoj pokažejo hrbet. Bog daj, da jih v kratkem pošteno nabrišemo. Sem na slovenskih tleh, vsled tega zelo vesel. Tebi in znancem iskrene pozdrave." Kasneje je sicer nekaj mesecev preživel tudi v italijanskem ujetništvu. Avgusta 1916 pa je napredoval v nadporočnika v rezervi.

Po vojni se je v Mariboru za stalno naselil in leta 1920 je odprl lastno odvetniško pisarno na Aleksandrovi cesti (danes Partizanska). Leta 1922 se je v Sv. Petru pod Sv. gorami (danes Bistrica ob Sotli) poročil z Angelo Jug, ki je izhajala iz tamkajšnje trgovske družine in leta 1923 se jima je rodila hči Marjeta, leta 1929 pa druga hči Romana. Juvan je bil uspešen odvetnik. Bil je tudi član uprave v številnih finančnih in drugih gospodarskih ustanovah. Bil je družaben človek z vedrim značajem. Zelo rad je pel in že v dijaških letih se je ukvarjal z glasbo. Bil je med začetniki Glasbene matice v Mariboru in predsednik Koseskega društva Maribor.

Dr. Alojzij Juvan je pripadal katoliškemu političnem taboru in leta 1920 ga že najdemo na kandidadni listi Slovenske ljudske stranke za volitve v ustavodajno skupščino kot namestnika kandidata dr. Josipa Hohnjeca. Leta 1924 je bil potem prvič izvoljen v mariborski občinski svet, leta 1925 pa v izvršni odbor SLS za mariborsko

volilno okrožje. Decembra 1927 je bil ponovno izvoljen v občinski svet in 14. januarja 1928 so ga občinski svetniki izvolili za novega mariborskega župana. Takrat je namreč župana volil novoizvoljeni občinski svet iz svoje sredine. Pa pogledjmo nekaj od tega, kar je bilo v Mariboru narejeno v času Juvanovega županovanja.

Delavska kolonija na Taboru in Mariborski otok

Konec dvajsetih let je Maribor zaznamovala huda stanovanjska stiska zaradi priseljevanja delavcev s podeželja v mesto, zato je Juvan že na prvi seji občinskega sveta po svoji zaprisegi predstavil namen mestne občine, da zgradi novo delavsko kolonijo v Magdalenskem predmestju (danes Tabor). Aprila 1928 je potem občina kupila potrebno zemljišče, arhitekt Ivan Vurnik pa je za kolonijo napravil načrte. Najprej je bilo načrtovanih le 75 hiš, vendar so jih na koncu zaradi velikega zanimanja zgradili kar 147. Danes je Vurnikova delavska kolonija med Betnavsko cesto in Koseskega ulico primer uspešne socialne gradnje. Vendar ta kolonija še zdaleč ni zadoščala, zato je občina pospešeno gradila tudi zasilna stanovanja v nekdanji dragonski vojašnici v Jezdarski ulici, v nekdanji dravski vojašnici, v Jadranski ulici, Kraljeviča Marka ulici in drugje.

Maribor je takrat nujno potreboval tudi novo letno kopališče. Tako je bil že februarja 1927 (pod županom dr. Josipom Leskovarjem) sprejet načelni sklep o njegovi gradnji. Toda sprva so ga nameravali zgraditi v Koroškem predmestju in šele pod županom Juvanom je padla odločitev, da ga bodo zgradili na Felberjevem otoku (ime Mariborski otok se je uveljavilo šele leta 1930). Mestna občina je otok kupila 6. aprila 1928 in je najprej nameravala zgraditi le začasno rečno kopališče na njegovem jugozahodnem bregu, ki bi bilo v rabi do dograditve stalnega kopališča, vendar je pozneje to idejo opustila. Novo letno kopališče na Mariborskem otoku je potem odprlo svoja vrata 15. junija 1930. V novozgrajenem kopališču, ki je bilo takrat najlepše daleč naokrog, so nekateri seveda takoj videli svojo poslovno priložnost: tako se je npr. ing. Peter Keršič domislil, da bi s svojim

motornim čolnom prevažal Mariborčane med Pristanom in otokom, za kar je potem tudi dobil koncesijo. Manj sreče pa je imel dr. Edvard Feldmann, ki je takrat hotel na Mariborskem otoku zgraditi kar hotel.

Letališče in vzpenjača

V Juvanov čas sodi tudi prva pobuda za gradnjo mariborskega letališča za mednarodni promet. To pobudo je mestni občini v spomenici predstavil mladi mariborski Aeroklub in občinski svet je avgusta 1928 to idejo načelno podprl. Občina je izrazila pripravljenost za sofinanciranje njegove gradnje, če bi z njo začela država, a to se potem ni zgodilo. Za gradnjo mariborskega letališča je bilo takrat pač preprosto še prezgodaj, čeprav je potem ideja o mednarodnem letališču na Dravskem polju jugovzhodno od Maribora živela naprej vse do druge svetovne vojne. V prva leta Juvanovega županovanja sodijo tudi zgodnji načrti za gradnjo pohorske vzpenjače. Župan Juvan je bil celo načelnik zadruge Pohorska vzpenjača, ki si je resno prizadevala za njeno gradnjo in je v ta namen tudi že zbirala finančna sredstva; pri tem pa je zanimivo, da so v zvezi z vzpenjačo takrat razmišljali o železnici in ne o žičnici. Vendar tudi ta projekt pred drugo svetovno vojno seveda ni dočkal izvedbe.

Zaradi posledic napredujoče svetovne gospodarske krize je bila 13. oktobra 1931 na sestanku zastopnikov dobrodelnih društev in mestnih ustanov, ki mu je predsedoval župan Juvan, ustanovljena Pomožna akcija za siromašne sloje mesta Maribora. V okviru Pomožne akcije se je mestna občina obrnila na meščane s prošnjo za prostovoljne prispevke za ublažitev socialne stiske revnih slojev v mestu. Člani širšega odbora Pomožne akcije so si osebno prizadevali za pridobivanje sredstev zanjo. Na vse darovalce, ki so za Pomožno akcijo že prispevali večja sredstva (v denarju ali v blagu), se je potem župan osebno pisno obračal s prošnjo za nadaljnje darove. Z industrijalci pa je župan za Pomožno akcijo vodil kar osebne pogovore. Darovalci, ki so prispevali vsaj 100 din oziroma darovali blago v enaki vrednosti, so bili deležni javne zahvale v objavah v časopisih, pa tudi osebne pisne zahvale župana. Darovale so tudi posame-

← Pobreški brod leta 1938. V ozadju sta nekdanja Trstenjakova ulica in Stolni vrh. Stot metrov zahodno od tod je danes dvoetažni most, kjer je mariborska občina načrtovala novi most že pod Juvanom, tako kot tudi na mestu, kjer je danes Koroški most. (Iz zasebne zbirke Jake Ciglarja ml.)

→ Kopalisce Mariborski otok pred drugo svetovno vojno. (Iz zasebne zbirke Jake Ciglarja ml.)

zne ustanove, kot so bile elektrarna Fala, Mestna hranilnica, Rotary klub ipd. Ta nabirka je bila sicer posebej dejavna v hladni polovici leta in se je kot oblika socialne podpore revnih v Mariboru ohranila do druge svetovne vojne. Socialno stisko v mestu pa je pomagal blažiti tudi mariborski mestni ubožni svet, ki mu je, tako kot Pomožni akciji, predsedoval župan Juvan.

Šoli v Žolgarjevi ulici

V Magdalenskem predmestju je Maribor takrat nujno potreboval novo osnovno šolo, toda sam tega finančnega zaloga ni zmozel, z okoliškimi občinami, ki bi jo prav tako uporabljale, pa se ni mogel dogovoriti za sofinanciranje. Problem je na koncu rešil upravni odbor mariborske Mestne hranilnice (njegov član je bil tudi župan Juvan), ki je 15. septembra 1931 na predlog svojega predsednika dr. Antona Jerovška sklenil, da bo hranilnica mestni občini darovala potrebna sredstva za gradnjo. Toda projekt nove osnovne šole, za katero je mestna občina že zagotovila potrebno zemljišče, je potem zastal. Po volitvah v narodno skupščino novembra 1931 so namreč vso oblast prevzeli liberalci, ki so bili za državni centralizem in za en jugoslovanski narod. In v začetku decembra 1931 je novi režim župana Juvana razrešil, na njegovo mesto pa postavil liberalca dr. Franja Lipolda. Režim je zamenjal tudi upravni odbor Mestne hranilnice, in ko je projekt gradnje novega šolskega poslopja leta 1934 ponovno oživel, obljubljeni denar več ni bil na voljo. Decembra 1934 se je mestni svet odločil na že prej zagotovljenem zemljišču zgraditi novo šolsko poslopje za II. deško meščansko in II. dekliško osnovno šolo. Temeljni kamen je bil položen 15. septembra 1935. Vmes pa se je ponovno spremenil režim, saj je poleti 1935 v Dravski banovini spet prevzel oblast katoliški politični tabor. 27. septembra 1935 je bil tako Juvan imenovan nazaj na mesto mariborskega župana. Novo šolsko poslopje, kjer sta danes na naslovu Žolgarjeva ulica 2 in 4 dve osnovni šoli, pa so potem slovesno odprli 1. decembra 1936.

Tudi v času Juvanovega drugega županskega mandata je mestna občina nadaljevala prizadevanja za blažitev stanovanjske stiske. Mestni

svet je znižal najemnine v obstoječih zasilnih stanovanjih, leta 1938 pa je v Pregljevji ulici dal zgraditi štiri enonadstropne hiše z 80 novimi zasilnimi stanovanji, kamor so preselili stanovalce barak in vagonov v Dajnkovi ulici. Ker pa je leta 1937 mestni občini že primanjkovalo stavbnih parcel za t. i. zasebno stanovanjsko akcijo (tj. za prodajo občinskih parcel interesantom po ugodnih cenah), je maja 1937 za ta namen kupila večje zemljišče med Betnavsko in Tržaško cesto ter med Metelkovo, Fochovo in Primorsko ulico. Mestna občina je potem z ugodnimi prodajnimi cenami takih občinskih stavbnih parcel zadrževala rast cen drugih stavbnih parcel v mestu in si obenem na takšnem zemljišču zagotovila sklenjeno pozidavo ulic.

II. državna realna gimnazija

27. septembra 1937 je bila v Mariboru ustanovljena nova "državna nepopolna mešana realna gimnazija", iz katere se je razvila današnja II. gimnazija. 29. novembra 1937 se je na njej začel pouk, za njenega prvega ravnatelja pa je bil imenovan prof. Ivan Prijatelj. Leta 1939 je potem dobila ime II. državna realna gimnazija. Aprila 1939 je novi ravnatelj mlade gimnazije postal dr. Franc Sušnik, maja 1940 pa Fran Kadunc. Z ustanovitvijo nove realne gimnazije se je pojavila tudi potreba po novem šolskem poslopju za njo. Mestna občina je potem 13. januarja 1938 od Terezije Reiser kupila parcelo, na kateri danes stoji II. gimnazija, gradnja samega gimnazijskega poslopja pa se je začela leta 1939.

17. oktobra 1935 je mestni svet sklenil kar najhitreje najti način prihodnje rabe mestnega gradu, ki ga je mestna občina kupila 9. decembra 1933. Poslovni lokal v pritličju je potem oddal Tujskoprometni zvezi Putnik (poznejši Kompas), restavracijo Grajska klet pa kuharju Ivanu Babinku in restavraterju Vladimirju Šapli. Mestna občina je nato obnovila zunanost gradu, znotraj pa ga uredila za namene Pokrajinskega muzeja, ki ga je potem župan Juvan slovesno odprl 18. decembra 1938.

Mestna občina se je leta 1937 tudi odločila načrtno urediti do takrat precej neurejeno mestno pokopališče na Pobrežju in je to naloge

zaupala mariborskemu arhitektu Jaroslavu Černigoju. Leta 1937 je na njem zgradila skupno vojaško grobnico za vojake iz prve svetovne vojne. Ko pa je 1. januarja 1940 zaprla staro mestno pokopališče v Strossmayerjevi, je na predlog mestnega svetnika Franca Hrstelja na slednjem pokopališču izvedla ekshumacijo za Maribor zaslužnih mož in jih pokopala na pobreškem pokopališču.

Rdeče-bele ulične in hišne tablice

Na predlog župana Juvana je bila zgrajena nova carinska pošta na današnji Partizanski cesti (med vojno porušena) in nova carinarnica v Einspielerjevi ulici. Mestna občina je v Juvanovem času izdelala t. i. regulacijski načrt, da bi se mesto bolj urejeno urbanistično razvijalo. Na mestni vodovod je priključila novi vodnjak pri dvorcu Betnava.

Leta 1938 pa je Maribor dobil svoje značilne rdeče-bele ulične in hišne tablice. Pred tem je imel namreč belo-črne. Mestna občina je takrat tudi pomagala zagotoviti parcele, na katerih so leta 1938 zgradili cerkev sv. Rešnjega telesa. S 1. novembrom 1938 je študijski knjižnici prepustila v rabo veliko kazinsko dvorano. 30. oktobra 1939 pa je na Tezmem kupila parcele, potrebne za gradnjo radijske releejne postaje, ki je odprla pot za razvoj radia v Mariboru. Da bi znižala režijske stroške, je mestna občina vse svoje novejšje avtobuse Mestnega avtobusnega prometa preuredila na pogon z nafto, več starejših pa na pogon z metanom. Na Glavnem trgu je uredila osrednjo avtobusno postajo, v Linhartovi pa so bile oktobra 1940 slovesno odprte nove avtobusne garaže.

Leta 1939 je mestna občina tudi sklenila zgraditi novo mestno tržnico na Vodnikovem trgu in do februarja 1941 je odkupila vse nepremičnine, ki so bile potrebne za njeno gradnjo, Černigoj pa je za njo že izdelal načrt. Vendar je okupacija aprila 1941 Juvanu preprečila dokončanje tega projekta. S širitvijo druge svetovne vojne po Evropi se je tudi v Mariboru stopnjevalo pomanjkanje, cene življenjskih potrebščin in brezposelnost pa so naraščale. Župan Juvan si je pri tem vse do okupacije na razne načine prizadeval blažiti stisko prebivalstva.

Slovenščina na sejah občinskega sveta

Ob okupaciji aprila 1941 so Nemci župana Juvana aretirali na njegovem domu in zasedli njegovo hišo, v katero se je nato vselili novi mariborski nadžupan Fritz Knaus, nacist iz Leobna. Juvana so odvedli v meljsko kasarno, ki je bila zbirno taborišče. Kakšen dan pred izgonom v Srbijo se mu je v kasarni pridružila tudi njegova družina. Juvan si je izgon v Srbijo gotovo "prislužil" tudi s tem, ko je dolgoletnemu občinskemu svetniku in mariborskemu Nemcu Juliju Pfrimerju leta 1930 prepovedal rabo nemščine na sejah občinskega sveta, ker je bil poslovni jezik pač slovenski. 24. junija 1941 so bili tako Juvanovi s šestim železniškim transportom odpeljani v Lazarevac, kjer so potem našli zavetje pri velikodušni srbski družini. Čez nekaj mesecev pa so se preselili v Beograd, kjer jim je svoje stanovanje prepustil nekdanji tajnik dr. Antona Korošca Tone Koščak. Stanovali so blizu francoske cerkve Vnebovzetja Blažene Device Marije, ki je bila med vojno pomembno zbirališče Slovencev v Beogradu in v kateri je takrat deloval tudi slovenski cerkveni pevski zbor. Ko so se po koncu vojne Juvanovi vrnili v Maribor, so v svoji hiši v Gregorčičevi našli nastanjene partizane, tako da so se šele septembra 1945 lahko spet vselili vanjo.

Pred drugo svetovno vojno je dr. Alojzij Juvan sodil med premožnejše Mariborčane, med vojno in po njej pa je izgubil večino svojega osebnega premoženja. Po vojni ni več opravljal odvetniške poklica. Družino je preživljal s svojo pokojnino. Njegova žena kot gospodinja ni imela dohodkov, starejša hči Marjeta se zaradi zdravstvenih težav ni mogla zaposliti, hči Romana pa je lahko pomagala pri družinskem proračunu šele po tem, ko je doštudirala. Seveda tudi politično ni bil več dejaven. Pod novo oblastjo je postal nepomemben in odrinjen na obrobje, kar ga je strlo. Vendar je ostal zvest svojim načelom in je kot veren katoličan z družino tudi po vojni še vedno redno zahajal v cerkev. Dr. Alojzij Juvan je tiho umrl 19. aprila 1960 in je pokopan na pobreškem pokopališču. ■